

ความเชื่อของชาวบ้านบริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลา

: มองจากวรรณกรรมแบบเก่า

รศ. อุตม หนูทอง

การศึกษาภาพสะท้อนวิถีชีวิตชาวบ้านบริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลา จากวรรณกรรมแบบเก่าเป็นวิธีหนึ่งที่ช่วยให้รู้จักเข้าใจผู้คนบริเวณนี้ในอดีตได้ระดับหนึ่ง เพราะวรรณกรรมได้บันทึกวิถีชีวิตในแง่มุมต่างๆ ไว้ อาจจะโดยเจาะจงบ้าง และไม่เจาะจงบ้าง อย่างไรก็ตามภาพที่ได้จากการศึกษาย่อมไม่สมบูรณ์ในตัวของมันเอง แต่หากพิจารณาประกอบเข้ากับข้อมูลอื่นๆ เช่น ประวัติศาสตร์ โบราณคดี ขนบธรรมเนียม ประเพณี ฯลฯ ก็จะได้ภาพที่ชัดเจน และถึงที่สุดแล้วก็สามารถอธิบายได้อย่างน่าเชื่อถือได้ว่า วิถีชีวิตของชาวบ้านบริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลาเป็นอย่างไร หนึ่ง แม้วรรณกรรมแบบเก่าจะสะท้อนภาพสังคมในอดีต แต่ก็คงมีใช้ภาพที่หลุดขาดช่วงออกไปจากปัจจุบันโดยสิ้นเชิง ทั้งนี้เพราะพัฒนาการทางสังคมมิได้เปลี่ยนแปลงชนิดทิ้งรากเหง้า ยิ่งเป็นสังคมชนบท บางแห่งบางที่ ภาพในอดีตกับปัจจุบันแทบไม่ต่างกัน การมองภาพสังคมในอดีตจากวรรณกรรมจึงช่วยให้เห็นความต่อเนื่องหรือพัฒนาการของสังคมจากอดีตถึงปัจจุบันได้อีกส่วนหนึ่ง อย่างไรก็ตาม เนื่องจากสังคมมีองค์ประกอบซับซ้อน วรรณกรรมแบบเก่าในลุ่มทะเลสาบสงขลาก็มีมาก จึงเป็นเรื่องยากที่จะมองสังคมในทุกแง่มุม ในที่นี้จึงเลือกพิจารณาเฉพาะเรื่องความเชื่อซึ่งถือเป็นเรื่อง

หลวงปู่ทวด

พื้นฐานของสังคม เพราะเป็นตัวกำหนดความคิด พิธีกรรมกฎเกณฑ์ทางศีลธรรม ซึ่งส่งผลกระทบต่อบุคคลและสังคม ส่วนวรรณกรรมก็สรรเอาเฉพาะที่ใช้กันในชีวิตประจำวัน หรือในวิถีชีวิต และเกี่ยวข้องกับเรื่องความเชื่อโดยตรง ที่เป็นวรรณกรรมมุขปาฐะ เช่น บทไหว้สัจดี ไหว้ลายลักษณ์ บททำขวัญต่าง ๆ บททาคครู บทเชิญครูของศิลปินพื้นบ้าน ส่วนวรรณกรรมลายลักษณ์ใช้วรรณกรรมศาสนา เช่น พระมาลัย ไตรภูมิ พระเจ้าห้าองค์ กายาว พุทธทำนาย เป็นต้น

ลุ่มทะเลสาบสงขลา มีอาณาบริเวณประมาณ 8,000 ตารางกิโลเมตร กินพื้นที่ 3 จังหวัดคือ สงขลา พัทลุง และนครศรีธรรมราช เป็นผืนน้ำประมาณ 1,000 ตารางกิโลเมตร และผืนดินประมาณ 7,000 ตารางกิโลเมตร พื้นที่ทางด้านตะวันตกและด้านใต้เป็นภูเขา พื้นที่ลาดเอียงลงสู่ทะเลสาบ ระหว่างภูเขาซึ่งเป็นเขตป่ากับทะเลสาบเป็นที่ราบเหมาะแก่การเพาะปลูก ส่วนพื้นที่ทางด้านตะวันออกเป็นแหลม โอบล้อมด้วยทะเลสาบและทะเลน้ำเค็ม สภากฎุมิตศาสตร์ เช่นนี้เป็นปัจจัยพื้นฐานที่กำหนดวิถีชีวิตของชาวบ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านวิถียังชีพ ครั้นเมื่อสร้างบ้านแปลงเมือง ติดต่อกับแหล่งอารยธรรมภายนอกอันได้แก่ อินเดีย ตะวันออกกลาง จีน มลายู และไทยภาคใต้ ส่วนเหนือขึ้นไปจนถึงภาคกลาง ทำให้บริเวณนี้มีพัฒนาการทางสังคมมาโดยตลอด ในแง่ลัทธิความเชื่อได้รับอิทธิพลจากพราหมณ์ พุทธ และอิสลาม ตามลำดับ โดยมีวัฒนธรรมดั้งเดิมซึ่งเชื่อเรื่องผีเป็นพื้นฐาน เกิดการประสมประสานกัน และมีบทบาทกำหนดวิถีชีวิตให้มีลักษณะเฉพาะ ซึ่งส่วนหนึ่งได้สะท้อนไว้ในวรรณกรรม

ความเชื่อเกี่ยวกับผี

วรรณกรรมแบบเก่าสะท้อนให้เห็นความเชื่อเรื่อง

ช่วยคุ้มครองเด็กเล็กอ่อน ๆ
 คุ้มวัวคุ้มควายปลายเข็ยก
 ช่วยพิทักษ์รักษา
 สุขีสุขี
 ความชั่วอย่าเข้ามาใกล้

ผีของผู้คนบริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลาอย่างละเอียด โดยเชื่อว่าผีมีอยู่จริง เป็นวิญญาณที่ไม่ไปผูกไปเกิด ยังผูกพันอยู่กับโลกและมนุษย์ มีอำนาจในการควบคุมธรรมชาติและมนุษย์ อาจให้คุณหรือโทษก็ได้ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ที่มนุษย์มีกับผี แต่บทบาทของผีก็มีขอบเขตตามฐานะ ซึ่งแบ่งได้ 4 จำพวก คือ

1. ผีตายาย คือผีบรรพบุรุษประจำตระกูล โดยทั่วไปแต่ละตระกูลจะมีลูกหลานคนใดคนหนึ่งเป็นผู้ทำหน้าที่ติดต่อกับผีบรรพบุรุษ มีการตั้งหิ้งบูชา จัดเครื่องสังเวยให้ ลูกหลานเดือดเนื้อร้อนใจสิ่งใดก็สามารถบนบานขอความช่วยเหลือ และเมื่อมีสมาชิกใหม่ หรือได้รับลาภผลใด ๆ ก็มีการเซ่นบูชา เป็นการแสดงความห่วงใยระลึกถึง ในพิธีทำขวัญเด็ก ทำขวัญบ่าวสาว บทเพลงมักกล่าวถึงผีตายาย ขอให้รับสมาชิกใหม่ ให้ช่วยคุ้มครองดูแล ในพิธีในราโรงครุจะเชิญผีตายาย มาสู่พิธีเพื่อรับเครื่องสังเวย มีการร้องบูชา กล่าวขอพร ทำพิธีร้องส่งตายายกลับ ตัวอย่างบทบูชาตายายตอนหนึ่งแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างผีตายายกับลูกหลาน และบทบาทของผีตายายที่ลูกหลานคาดหวังว่าจะช่วยคุ้มครองป้องกันภัย ความเจ็บไข้ และอำนวยความสะดวก ทำมาหากินได้อุดมสมบูรณ์ว่า

กุมารหลานนอนเปลผ้า
 เรียกสวนไร่นา
 ช่วยคุมวางขวางไว้
 ร้อยป้ออย่ามีความเจ็บไข้
 ความไข้ให้ไกลกายา

ลูกหลานยกย่องไปข้างไหน
 ลูกหลานจะไปทำไร
 ลูกหลานจะไปทำนา
 เจ้าทองแสนแท้
 ข้างงามได้เทียบภูเขา
 เจ้าทองผมหอม
 ให้ได้เจ็ดเม็ดเจ็ดเกวียน
 เจ้าทองโฉมฉาย
 ถ้ำเลี้ยงเจ็ดถุ้ง
 ระไวระเวก
 ตกลงหลังคา
 ตกลงเหนือสาด
 ตกลงแทนที่นอน
 ทรัพย์ของพระอินทร์
 กลายเป็นงูเหลือมปากเปิด
 ไม่แห้งเหือดตาย
 กู้ทรัพย์ทำกิน

ตายายตามไปช่วยรักษา
 ให้ข้าวได้งามเทียมปลายป่า
 ให้ได้ข้าวงามเทียมภูเขา
 ตีแกะตีเคียวได้เกี่ยวเอา
 ได้เม็ดเจ็ดเกวียน
 ลากมาด้วยล้อด้วยเกวียน
 ให้ได้เสียงเสียงเจ็ดถุ้ง
 ให้ได้เหมือนหอมขม่ง
 สมมาดปรารณา
 ขนนางนกเหวกตกลงมา
 ทะลุลงมาแทนที่นอน
 กวาดมาไว้เหนือหมอน
 กลายเป็นงูเหลือมปากเปิด
 กลายเป็นห่านิลหัวเพชร
 กู้ทรัพย์กู้ทำกิน
 โหลมาเหมือนสายาวาริน
 ให้ได้ฉันทันเล่าแหละหนา

ชาวบ้านในลุ่มทะเลสาบสงขลาถือว่า การนับถือ
 ศิคาายาร่วมกันแสดงถึงความเป็นเลือดเนื้อเชื้อไขเดียว
 กัน แต่งงานกันไม่ได้ ตายายจะลงโทษ ความเชื่อนี้
 จึงมีอิทธิพลในการสร้างความเป็นเอกภาพของระบบ
 เครือญาติเป็นอย่างดี และทำให้เกิดการกระจายความ
 สัมพันธ์ทางสังคมในรูปของการแต่งงานกับคนในตระกูล
 อื่นแตกกว้างออกไป

2. ครอบงอม คือวิญญาณของครูทางศิลปะ อาจ
 จะเป็นครูผู้ให้กำเนิดศิลปะนั้น ๆ ที่เรียกว่า “ครูต้น”
 ซึ่งมักมีเรื่องเล่าต่อ ๆ กันมาในรูปของตำนาน มีฐานะ

เป็นเทพ เป็นเจ้านายชั้นสูงส่วนหนึ่ง และอีกส่วนหนึ่ง
 เป็นสามัญชน หรือเป็นครูสอนศิลปะนั้น ๆ ที่รับช่วง
 ต่อกันมาในชั้นหลัง ครั้นตายไปวิญญาณยังห่วงใยผูกพัน
 กับงานและลูกหลานศิลปิน จึงไม่ยอมไปผูกไปเกิด
 แบบเดียวกับศิคาายา งานศิลปะที่สำคัญ ๆ ทุกอย่าง
 ในแถบนี้ล้วนมีครูหมอทั้งสิ้น เป็นต้นว่า หนังตะลุง
 โนรา โตะครึม งานแกะสลัก ช่างตีเหล็ก ฯลฯ แต่งาน
 ศิลปะที่มีการใช้วรรณกรรมเป็นองค์ประกอบสำคัญ
 ในการสื่อสารตำนาน เชิญครูหมอมาเข้าทรง มีเพียง
 บางอย่างเท่านั้น ได้แก่ หนังตะลุง โนรา และโตะครึม
 ศิลปะทั้ง 3 อย่างนี้ครูแรงมาก มีหลายองค์ แต่ละองค์

มีประวัติ อุปนิสัย และมีความสำคัญต่างกัน ซึ่งผู้ที่เคารพนับถือ คือผู้สืบสายตระกูลงานศิลปะนั้น ๆ รู้ดี เพราะต้องมีการตั้งหิ้งบูชา มีการจัดพิธีไหว้ครูประจำปี หรือตามวาระ และเมื่อมีผู้ศึกษาศิลปะนั้น ๆ ชำนาญ จะต้องจัดพิธีครอบครูเพื่อแสดงการรับรองของครูหมอบ และอาจารย์ผู้ประสาทความรู้นั้นให้ นอกจากนี้ครูหมอยังเป็นที่พึ่งแก่ลูกหลาน โดยเมื่อมีทุกข์หรือปรารถนา จะให้ประสมผลสิ่งใดกับบนบานให้ครูหมอช่วย แต่กลางคนปฏิบัติไม่ดีพลีไม่ถูก ครูหมอก็ให้โทษเป็นการ

สั่งสอนให้สำนึกก็มี ซึ่งต้องบนบานขอขมา และเมื่อมีการบนก็ต้องแก้บน จัดพิธีบวงสรวงตามประเพณี ในพิธีมีการขับร้องเชยวิญญูณมาเข้าทรง รับเครื่องสังเวท วรณกรรมที่ใช้ขับร้องสะท้อนให้เห็นค่านิยม การนับถือครู เชื่อในอำนาจเร้นลับของครู และยอมรับในเรื่องที่ครูได้สร้างสรรค์และสั่งสมสืบทอดมา ความเชื่อความรู้สึกต่อครูหมอมีความละเอียดอ่อน แฝงไว้ซึ่งความกลัวและเคารวียกย่อง ดังตัวอย่างตอนเชยครูหมอโนรามามาเข้าทรงบางตอน เช่น

เข้าทรง

(ชื่อครู) ของลูกแก้ว
พ่อมาเดิดมาต้า
ตัวลูกเปรียบเหมือนรวงข้าว
มาหาได้เวตัวเล่น
เข้ามาตามเสียงกลอง
เต็นเข้ามาฉับฉับ

รู้แล้วไมห่อนได้อยู่ซ้ำ
มาหาได้เวเอาตัวเล่น
พ่อเจ้าเหมือนนกจอกเต็น
พ่อเต็นเข้ามาฉับฉับ
พ่อข่องเข้ามาตามเสียงทับ
ร้องรับราชครูฉ้วนหน้า

ในบทเชษฐครุหลังเบิกโรงก็มีท่วงทำนองเดียวกัน เช่น

พอลงถึงโรงจะไหว้คุณ
ศรัทธาเข้มศรัทธาราม
ศรัทธาทศศรัทธาเถลา
พระราชครูของข้า
ฝ่าเท้าเข้ามาเถิดมาแหละ
ให้พ้อมาอยู่กับให้พร้อม

หรือพ้อขุนศรัทธา
โฉมงามเบิกหน้าบายตา
แต่บรรดาเป็นเหล่ามโนหฺรา
กินนี้เชษฐมาให้พร้อม
ราชครูอย่าแะอย่าอ้อม
ได้มานั่งห้อมล้อมอยู่ซ้ายขวา

อย่างไรก็ตามเชื่อว่าชาวบ้านจะตกอยู่ใต้อำนาจของ
ครุหม่อโดยสิ้นเชิง หากแต่ในบางคราวมีการแสดง

ความไม่พอใจ มีการต่อรองกันกับครุหม่อก็มี เช่น เมื่อ
เชษฐครุหม่อมาเข้าทรงแต่ไม่เป็นผลก็อาจกล่าวคำรุนแรง
เช่น

เชษฐมาเถิดพ้อเจ้าข้า
ถ้าคุณพ้อไม่มาทรง
ถ้าพ้อไม่ลงให้เขาวັນนี้
หนมโกหน่วยใหญ่ใหญ่

มาตามที่ถูกนี้ประสงค์
ลูกหลานไม่นับถือไปวันข้างหน้า
บายศรีลูกโยนใส่ขี้ครา
เอาชดออกให้ฝูงหมา

แสดงให้เห็นว่า คนกับครุหม่อหรือผี ต้องถ้อยที่ถ้อยอาศัย รู้จักผ่อนปรนกันและกัน

3. ทวดหรือเทยมดา คือจิตวิญญาณที่มีบุญญา
ธิการ ถ้ามีบุญญาธิการสูงส่ง เรียกว่า “เทยมดา” ถ้ามี
รองลงมาเรียกว่า “ทวด” บางทีก็เรียกรวม ๆ กันว่า
“ศักดิ์สิทธิ์” ทวดจะสิงสู่อยู่ประจำที่ใดที่หนึ่ง มีฐานะ
ครึ่งสัตว์ครึ่งเทพก็มี เช่น ทวดพญาขันธุ์ที่บ้านพญา
ขันธุ์ อ.เมืองพัทลุง เป็นเทพที่ปรากฏกายเป็นงู
บองหลา (จงอาง) คอยเฝ้าทรัพย์ที่สระน้ำกลางเมือง
พัทลุงโบราณ ทวดคลองนางเรียม เป็นเทพที่ปรากฏ
กายเป็นจระเข้ ดูแลประจำอยู่บริเวณคลองนางเรียม
อ.ควนขนุน จ.พัทลุง ทวดที่เป็นมนุษย์ผู้มีบุญที่ดับ
ชีพไปแล้วก็มี เช่น ทวดหมุ่ สิงประจำอยู่หัวเขาแดง

ทวดกควัม ทวดคำแก้ว สิงประจำเป็นภูมิมิบ้าน หมู่ที่
4 ต.สทิงหม้อ อ.สิงหนคร จ.สงขลา เป็นต้น ศักดิ์
สิทธิ์เหล่านี้ชาวบ้านมักสร้างศาลขึ้นเป็นที่สิงสถิต ชาว
บ้านได้บูชา

ในวรรณกรรมแบบเก่าโดยเฉพาะบทกาศครุโนรา
กาศครุหนังตะลุง ได้สะท้อนในบทกาศครุให้เห็นว่า
ชาวบ้านเชื่อเรื่องนี้อย่างจริงจัง มีทวดหรือศักดิ์สิทธิ์
ประจำแทบทุกแห่ง ดังตัวอย่างในบทกาศครุโนราตอน
หนึ่งของโนราแปลก ท่าแค ว่า

สมภารจะของควัว
 ศักดิ์สิทธิ์ศักดิ์ชนในตำบลนี้จังหวัดนี้
 ศักดิ์สิทธิ์สำคัญอันยิ่งยวด
 ลูกกาศไม่ให้เหลือให้หลัง
 ศักดิ์สิทธิ์ตรอกทางตามหว่างเขา
 ศักดิ์สิทธิ์เร็วแรงแข็งแกร่ง
 อย่าให้ขัดอย่าให้ข้อง
 ลูกร้องประกาศอยู่ถนนถนน
 ลูกไหว้ม่วงทองที่ปากน้ำตรัง
 พ่อเร็วแรงแข็งแกร่ง
 พวกเจ๊กไทยแขกจีน
 ยังองค์หนึ่งเล่าพ่อทองแขนสวย
 ไหว้ทวดนารออยู่ปละน้ำตก
 ทวดสมกไม้ไฟด
 อยู่ข้างหว่างคงคา
 หินแบกทวดสะบาย้อย
 แพรกหนึ่งรักษาไทย
 สร้อยทองทั้งสองแพรก
 ผมรามาจบที่ยมมาจบ
 น้ำร้อนทวดน้ำเย็น
 เวกรรณกุไทรเหลย
 หลุมพอทองขวางท่า
 ผมยาวแลขาวหมด
 ขามเต่าทอดดาวง
 ถิ่นฐานพ่อไม้แค
 ทวดชัยสุริย์วงศ์
 ทวดบ้านแร่ทวดบ้านสวน
 ยางทองบ้านนางลาด

จะนั่งกราบไหว้ศักดิ์สิทธิ์ในใต้หล้า
 ได้เบิกร้างสร้างที่แต่ก่อนมา
 ลูกกราบไหว้ตาทวดไปทุกศาลา
 ศักดิ์สิทธิ์กลางทุ่งกลางนา
 ถือนถ้ำลำนาน้ำห้วยเหวผา
 ลูกไหว้บูชาตมอช่อง
 ลอยแล้วให้ล่องกันเข้ามา
 จะไหว้ทวดคุณเขาเทียมป่า
 ที่ริมรอบขอบฝั่งแม่น้ำกระทั่งฉา
 สถาปนาไว้ให้กลายเป็นธาตุหิน
 ทรัพย์สิ้นจมลงในเลหวันตก
 ไหว้ทวดละลายเข้ามาดวยฉก
 ทวดสมกไม้ไฟดทุกองค์ท้าวเทวา
 ถัดมาหินแบกทวดสะบาย้อย
 พระพายพัดพาอยู่ลอยลอย
 ลูกไหว้สร้อยทองที่อยู่สองแพรก
 ยังแพรกหนึ่งไปรักษาแขก
 ถัดมาน้ำร้อนทวดแม่น้ำเย็น
 ลูกไม่เคยพบไม่เคยเห็น
 ลูกไหว้หลุมพอทองที่อยู่ขวางท่า
 นอนขวางแม่น้ำพระคงคา
 ถัดมาทวดขามเต่าทวดดาวง
 รักษาอยู่ที่คดไม้ม่วงขวาง
 ลูกไหว้ทวดชัยสุริย์วงศ์
 เหนือโพทำแคเรียกโหละพันหงส์
 แบ่งองค์ส่งญาณให้ท่านแลมา
 ทวดหัวควนทวดบ้านยา
 ขอร้องประกาศอาราธนา

เข้ากราบบาทฝ่าละออง
ทวดเขากังทวดวังเนียง
ศักดิ์สิทธิ์ทางฝ่ายแล
ให้ถัดให้เคลื่อนเลื่อนกันมา
อย่าให้ล้าลาบสาบสูญ
เกาะหนูเกาะแมว
อยู่กลางหว่างคกงา
ไหว้เกาะแก้วเกาะยอ
จะไหว้เกาะราบเกาะกูน
ไหว้ทวดเกาะแก้วกินรา

จะไหว้ทวดโตทองวัดคูหา
ฟังเสียงลูกร้องประกาศหา
ทวดเกาะเสเกาะห้า
ไหว้ทวดเกาะหนูเกาะแมว
หาเรือพ่อทูลกระหม่อมแก้ว
ไหว้ทวดเกาะแก้วเกาะยอ
พระพายพัดพาสาออส
ผมหมอลูกกลางที่หว่างคกงา
เกาะหมากปากขุนที่อยู่ฝ่ายท่า
ถัดมาปากบางทวดแม่นางเรียม

หลาทวด (ศาลาทวด)

ชื่อทวดที่โนราภาค (อริษฐาน) ถึงดังกล่าวมา ส่วนใหญ่จะอยู่ในลุ่มทะเลสาบสงขลา เช่น ทวดหินแบก ทวดสะบ้าย้อย ทวดแม่น้ำร้อน ทวดแม่น้ำเย็น ทวดสร้อยทอง อยู่คลองลำสินธุ์ อ.เมืองพัทลุง ทวดชัยสุริยวงศ์ อยู่ ต.ท่าแค อ.เมืองพัทลุง ทวดหลุมพอทอง ทวดดาวาง ทวดขามเฒ่า อยู่บ้านร่มเมือง อ.เมืองพัทลุง ทวดโตทอง ทวดเขาวัง อยู่ ต.คูหาสวรรค์ อ.เมืองพัทลุง ทวดบ้านแร่ ทวดบ้านสวน ทวดบ้านยา อยู่ ต.ควนมะพร้าว อ.เมืองพัทลุง ทวดหัวควน อยู่ ต.ลำปำ อ.เมืองพัทลุง ทวดเกาะแก้วกินรา ทวดเกาะราบ ทวดเกาะกูน ทวดเกาะสี่เกาะห้า อยู่ในทะเลสาบ ในเขต อ.ปากพะยูน จ.พัทลุง ทวดเกาะยอ ทวดเกาะหนูเกาะแมว ทวดเกาะแก้ว อยู่ในทะเลสาบ ในเขต อ.เมืองสงขลา เป็นต้น

ในบทกาศครุหนังตะลุงของหนังกัน ทองหล่อ มีการไหว้สมเด็จพระโคะ ว่า
“ไหว้สมเด็จพระโคะโคะโละด่างดิบ เป็นเทพพิภย์สุดสุจี”

ความเชื่อเกี่ยวกับทวดหรือศักดิ์สิทธิ์ นอกจากภาคขอความคุ้มครองเวลาศิลปินจะแสดงแล้ว ศิลปินและชาวบ้านทั่วไปเมื่อผ่านเขตที่สิงของศักดิ์สิทธิ์นั้นก็จะระลึกถึงและไหว้คารวะ ศิลปินอาจจะประโคมเครื่องดนตรีเพื่อบูชาเมื่อผ่านที่นั้น ศักดิ์สิทธิ์ที่มีบุญญาธิการมากจะนับถือกันในวงกว้าง มักมีการบนบานขออำนาจให้ช่วยคุ้มครอง อย่างเช่น สมเด็จพระโคะ ทวดเกาะยอ เป็นต้น

4. **ผีอารักษ์** คือผีที่ทำหน้าที่ดูแลประจำสถานที่ บุคคลและสิ่งของ ตลอดจนจนอาสินในสถานที่นั้น ผีพวกนี้จะเกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ของชาวบ้านโดยตรง ชาวบ้านนับถือหรือบวงสรวงผีพวกนี้ตามวาระ หรือโอกาสอันเหมาะสมเพื่อความปลอดภัยและบริบูรณ์ของชีวิตและสินทรัพย์ ผีอารักษ์ที่วรรณกรรมกล่าวถึงในวรรณกรรมนั้น ถูกใช้เป็นองค์ประกอบในพิธีกรรมเพื่อบูชาผีนั้น ๆ ด้วย ได้แก่

- **แม่ซ้อ** เป็นผีประจำตัวเด็กทารก ในพิธีทำขวัญเด็กจะบูชาแม่ซ้อเพื่อมิให้แม่ซ้อหลอกเด็ก ให้ช่วยคุ้มครองดูแล เพื่อเด็กจะได้มีขวัญดี ไม่ตกใจ เลี้ยงง่าย

- **แม่โพสพ** เป็นผีประจำข้าว เมื่อชาวบ้านในลุ่มทะเลสาบสงขลา เริ่มลงมือเก็บข้าวจะทำขวัญแม่โพสพเรียกว่า "รวบข้าว" เมื่อเก็บข้าวขึ้นยุ้งฉางเรียบร้อยแล้วจะทำขวัญอีกครั้งหนึ่ง อาจจะทำบนยุ้งข้าว หรือทำรวมกันที่วัดเรียกว่า "ทำขวัญข้าวใหญ่" วัตถุประสงค์ก็เพื่อขออำนาจจากแม่โพสพให้คุ้มครองข้าว ทำให้ข้าวไม่เสียหาย และทำนาได้ผลสมบูรณ์

- **ผีประจำวัว ควาย** มีพญาทรพาบ พญาทรพินางคัวร์า ซึ่งเป็นต้นตระกูลของวัวควาย และท้าวขุนแกลงซึ่งเป็นผู้คอยหว่านยาทำลายวัวควาย การบูชาผีเหล่านี้ก็เพื่อให้วัวควายปลอดภัยจากสัตว์ร้าย โรคภัย ยาพิษ ให้วัวควายเชื่อง เลี้ยงง่าย ตกลูกตก

- **ผีแม่ย่านางและนางไม้ทั้งหลาย** เป็นผีประจำเรือ เมื่อทำเรือและจะออกเรือครั้งแรกต้องทำขวัญบูชาผีเหล่านี้ เพื่อให้ช่วยคุ้มครองเรือให้ปลอดภัยจากคลื่นลม ไจรัสลัด และให้ท่ามาค้าขายได้คล่อง

- **ผีเจ้าที่หรือพระภูมิ** มีท้าวกรุงपालีเป็นหัวหน้า มีบริวาร 16 องค์ รักษาที่ต่าง ๆ กันไป เช่น นางธรณี รักษาแผ่นดิน นางเมขลารักษาน่านน้ำ ท้าวชัยมงคลรักษาที่เรือน ท้าวมิกราชรักษาวิถวาอาราม ท้าวธรรมโอฬารักษาที่สวนที่นา ท้าวเพชรคนธรรพ์รักษาศาลเจ้า บริถิวรักษาเส้นทาง ท้าวนาจารักษาบาตาด เป็นต้น ในวรรณกรรมแหล่งทำภูมิซึ่งใช้สวดแหล่งในโอกาสต่าง ๆ เช่น ปลูกเรือน ขึ้นบ้านใหม่ ทอดสะพาน ปลูกศาลา ได้สะท้อนความเชื่อเรื่องผีเจ้าที่อย่างพิสดาร ผีเหล่านี้อาจให้โทษถ้าผู้อยู่อาศัยในที่นั้นทำสิ่งที่ไม่ถูกต้องลงไป อาจจะทำให้ป่วยไข้ เรียกว่า "ถูกเจ้าที่" จะต้องทำพิธีบูชาพระภูมิ

นอกจากผีต่าง ๆ ดังกล่าวแล้ว ความเชื่อเกี่ยวกับเทวดาในลัทธิพราหมณ์ก็มีปรากฏประสมประสานกันไป เวลาจัดพิธีกรรมจะขออำนาจจากเทพให้ช่วย มีพระพรหม พระอิศวร พระนารายณ์ เป็นต้น แต่บทบาทในส่วนที่เทพในลัทธิพราหมณ์มีต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านมีไม่เด่นนัก ที่มีก็มักปะปนไปกับพวกผี จึงไม่ขอกล่าวให้พิเศษออกไป

ความเชื่อเกี่ยวกับพุทธศาสนา

พุทธศาสนาเผยแพร่เข้าสู่ลุ่มทะเลสาบสงขลาไม่ต่ำกว่าพุทธศตวรรษที่ 13 และเจริญรุ่งเรืองมากในเวลาต่อมา ดังปรากฏร่องรอยศาสนสถานครั้งโบราณและหลักฐานเอกสารที่แสดงถึงความเจริญของพุทธศาสนาในบริเวณนี้อยู่มากมาย วรรณกรรมเกี่ยวกับพุทธศาสนาก็เป็นสิ่งหนึ่งที่แสดงถึงความเจริญของพุทธศาสนาในบริเวณนี้ เป็นดอกผลของความคิดความเชื่อแบบพุทธ ขณะเดียวกันวรรณกรรมก็เป็นองค์ประกอบสำคัญในการถ่ายทอดความคิดความเชื่อแนวนี้

ในกลุ่มทะเลสาบสงขลาพุทธธรรมพุทธศาสนาหมายถึง เป็นลายลักษณ์เรื่องสำคัญ ๆ ซึ่งถือว่ามีอิทธิพลต่อชุมชนแถบนี้และสะท้อนความคิดความเชื่อของผู้คน เช่น พระมาลัย ไตรภูมิ พระเจ้าห้าองค์ พุทธทำนายสุบิน ก๊าซ ส่วนที่เป็นมุขปาฐะ เช่น บทไหว้ลายลักษณ์ บทไหว้สดดี วรรณกรรมดังกล่าวได้สะท้อนความเชื่อหลัก ๆ ได้แก่

1. ความเชื่อเกี่ยวกับกำเนิดโลกและความดับของโลก เรื่องไตรโลกวิद्याและไตรภูมิอธิบายว่า โลกและชีวิตเกิดจากสังขารธรรมและสังขารโลก เมื่อเกิดแผ่นดินใหม่ ๆ กลิ่นดินหอมไปถึงพรหมโลก พรหมซึ่งมีรัศมีกายเหาะลงมาดิน จึงเสื่อมฤทธิ์ หมดรัศมี เหาะกลับไม่ได้ เกิดเป็นเพศหญิง—ชาย เกิดกำเนิด สมสู่กัน เกิดมนุษย์ขึ้นหลายเผ่าพันธุ์ เกิดปัญหาต่าง ๆ ขึ้น จึงทำให้มีคัมภีร์พระธรรมศาสตร์เกิดขึ้นเพื่อใช้ในการปกครอง กล่าวถึงโลกสาม คือ นรก สวรรค์ มนุษย์ อย่างพิสดารในเรื่องสังขารและการปฏิบัติของผู้คนที่จะไปสู่โลกนั้น ๆ พร้อมทั้งอธิบายถึงความเลื่อมของโลกว่า เป็นเพราะการกระทำของมนุษย์เอง ดังปรากฏในเรื่องพุทธทำนายและพระมาลัย ซึ่งเรื่องทั้งหมดได้กลายมาเป็นความเชื่อของคนแถบนี้

2. ความเชื่อเรื่องชาติ ภพ และกรรม วรรณกรรมแทบทุกเรื่องกล่าวถึงการเวียนว่ายตายเกิด กล่าวถึง

กรรมและวิบาก ซึ่งแบ่งเป็น 2 พวก คือ กรรมดีมีสุคติภูมิเป็นแดนเกิด กับกรรมชั่วที่มีทุคติภูมิเป็นแดนเกิด โดยเฉพาะแดนนรกจะกล่าวไว้พิสดารมาก

3. ความเชื่อเรื่องโลกพระศรีอารีย์อันเป็นแดนอุดมคติที่ทุกคนอยากไปให้ถึง วรรณกรรมหลายเรื่องได้กล่าวถึงไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือเรื่องพระมาลัยได้กล่าวอย่างละเอียด และมีอิทธิพลทำให้ผู้คนยึดมั่นในความดี ในประเพณีปฏิบัติหลาย ๆ อย่าง เพื่อเป็นอันสงบให้พบพระศรีอารีย์ เช่น การทำบุญตักบาตร การฟังเทศน์มหาชาติ

4. ความเชื่อในเรื่องไตรรัตนภาพ ในวรรณกรรมสะท้อนให้เห็นว่า ชาวบ้านมองพระพุทธเจ้าเป็นผู้มีอำนาจวิเศษ เป็นใหญ่กว่าเทวดา มนุษย์ ยักษ์ ภูติผีทั้งปวง ไม่มีอำนาจใดจะหาญสู้พระพุทธเจ้าได้ ด้วยเหตุนี้ในพิธีกรรมต่าง ๆ จึงมีการบูชาพระพุทธเจ้าเพื่อขอความสำเร็จ ความเป็นสิริมงคล และในกรณีคับขันเป็นปัญหา จะขออำนาจพระพุทธเจ้าให้ช่วย มีธรรมเนียมอย่างหนึ่งที่ชาวพุทธแถบนี้ถือปฏิบัติกัน คือก่อนนอนจะสวดไหว้ลายลักษณ์ คือสวดพระพุทธานุภาพการไหว้ลายลักษณ์ถือปฏิบัติบูชา เชื่อว่าจะได้บุญมาก เพราะเท่ากับได้ใกล้พระพุทธองค์ ได้สัมผัสพระธรรมไว้ด้วย และทำให้ปลอดภัยอันตราย ดังคำสวดตอนหนึ่งว่า

ใครไหว้ลายลักษณ์ ได้บุญมากนั้ แปรหมื่นสี่พัน ประจุได้พบ
 เคารพพระองค์ ผู้ทรงวินัยธรรม อุตส่าห์ถือเอา จำไว้ให้มั่น ลายลักษณ์
 ทรงธรรม พระบาทพระพุทธรองค์ หญิงชายถ้วนหน้า อย่าได้ประมาท
 พลังพลาดวาจา ให้ว่าพุทธา ธรรมาต่อไป สัจนังเป็นบุญ อย่าคิด
 ว่าตน จะได้ขึ้นไป ในภพโลกีย์ บัณฑิตไหน ที่จะได้แก้ตัว

ความตายมรณา ให้อาหารทุกขัง อนิจจังอนัตตา ทั้งมะอะอุ
 อะสุภังพรหมา อีกชั้นดาวดึงสา เป็นบรมสถาน พระพุทธเจ้า
 เข้านฤพาน ยังแต่พระศรีอารีย์ อยู่ดุสิตา พระพุทธรูปปั้น ยังกรองศาสนา
 ให้พระสงฆ์ทั้งหลาย มาไหว้วันทา ต่างพระศาสนา สรรเพชญ์นุณี

เรื่องพุทธานุภาพมิได้จำเพาะแต่พระโคตมะ แต่
 ยังรวมถึงพระพุทธเจ้าทั้ง 5 พระองค์ในภัทรกัปถือว่า
 ทุกองค์มีบุญญาบารมียิ่ง การทำกิจอันเป็นมงคลใด ๆ
 มักจะขออำนาจจากพระเจ้าห้าองค์เสมอ

ส่วนพระธรรมและพระสงฆ์นั้น ถือว่ามีคุณอัน
 ประเสริฐ ชาวบ้านมักขออำนาจให้บรรลุในสิ่งที่ปรารถนา
 เสมอ เช่น ในการไหว้สัจดีก่อนนอน ก่อนศึกษาเล่า
 เรียน และก่อนเริ่มทำพิธีกรรม จะขออำนาจจากพระ
 ทั้งสอง รวมทั้งพระพุทธด้วย ดังตัวอย่างบทสัจดีตอน
 หนึ่งว่า

ขอเดชะพระธรรมอันธ	ขอปัญญาอันมากมาย	เรียนสิ่งใดให้ง่ายดาย
ลุดังคำพระบิณฑุร	เดชะพระพุทธเจ้า	พระธัมมังให้แก้กูล
สังฆังช่วยเพิ่มพูน	สามดวงแก้วทั้งมูล	เป็นที่พึ่งคุณพระธรรม
พุทธังให้แจ้งเล่า	ธัมมังเจ้าให้เร่งจำ	สังฆังช่วยชักนำ
ให้รุ่งรองสว่างจิต	เหมือนอาทิตย์ที่แจ้งแผ้ว	ล่วงอุปฐกไปงแล้ว
แผ้วไฉ่เวลาเบาวิชา		

ส่งท้าย

จากความเชื่อเกี่ยวกับผีและพุทธศาสนาของผู้คน บริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลาที่ปรากฏในวรรณกรรมจะมองเห็นวิถีคิด และการให้คุณค่าในการเลือกดำเนินชีวิตของชาวบ้านบริเวณนี้ ดังนี้

1. มองว่าคนเรามีการเวียนว่ายตายเกิดตามกรรม เพื่อชดใช้กรรมเก่า หน้าที่สำคัญที่ต้องทำในชาตินี้ นอกจากทำมาหาเลี้ยงชีพแล้วก็คือ ต้องสะสมเสบียง เพื่อชีวิตที่ดีอุดมสมบูรณ์ในชาติหน้า โดยทำบุญ เสียบบาบ

2. มองว่าตนเป็นเพียงฐลีหนึ่งของโลก ไม่มีจริง ยั่งยืนอะไร จึงต้องอยู่ให้กลมกลืนกับโลก หากมีปัญหา ต้องรู้จักผ่อนปรน

3. มองว่าทุกสิ่งทุกอย่างมีผู้สร้าง ธรรมชาติทั้งหลาย มีจิตวิญญาณ มีผีหรือเทพคุ้มครอง การกระทำใด ๆ จึงต้องเป็นไปด้วยความเคารวะยำเกรง จะเกิดสิริมงคล

4. มองว่าบรรพบุรุษ ครูทางศิลปะ ส่วนหนึ่งที่ล่วงลับ วิญญาณไม่ยอมไปผูกไปเกิด ยังห่วงใยลูกหลาน ทรัพย์สินสมบัติ ตลอดจนมรดกทางปัญญาที่สร้างไว้ จะคอยเฝ้าดูแลลูกหลานจึงต้องให้ความเคารพ กตัญญู บวงสรวงบูชาทดแทนคุณ และเชื่อว่าวิญญาณนั้น ๆ อาจจะไปให้คุณให้โทษได้ จึงต้องไหว้ให้ดีพลีให้ถูก

5. มองว่าทุกสิ่งทุกอย่างไม่มีอะไรดีหรือสมบูรณ์ ครบถ้วน จึงต้องรู้จักเลือก ประสานให้เกิดคุณประโยชน์ ดังกรณีของความเชื่อเกี่ยวกับผี เทวดาและพุทธ ได้ประสานจนสนองความต้องการได้ ไม่ขัดแย้งกัน ไม่เลือกเอาทางเดียวแล้วปฏิเสธอีกทางหนึ่ง

ความเชื่อและการปฏิบัติตามความเชื่อเป็นไปตามเงื่อนไขทางภูมิศาสตร์ สังคมวัฒนธรรม เป้าหมายอยู่ที่ความมั่นคงทางจิตใจว่า เกิดความปลอดภัยและความอุดมสมบูรณ์ในการดำรงชีวิต จากความเชื่อ วิถีคิดและการให้คุณค่าในการดำเนินชีวิตตามความเชื่อ ดังกล่าวมา นี้คือคำตอบของผู้คนบริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลาในอดีตที่มีให้กับตัวเอง แต่ปัจจุบันสังคมเปลี่ยนแปลงไป ความคิดความเชื่อและคุณค่าต่าง ๆ เริ่มสับสน นับเป็นมูลเหตุสำคัญอย่างหนึ่งของปัญหาสังคมในบริเวณนี้ทุกวันนี้